

گزارش فصلی تحولات اقتصاد ایران

شماره ۵ | دی ۱۳۹۵

تذکر

آمار و اطلاعات استفاده شده در این گزارش جدیدترین و به‌روزترین آمار و اطلاعاتی است که در زمان انتشار آن از منابع معتبری که در متن یا زیرنویس‌ها ذکر شده‌اند قابل دسترسی بوده است. آمار، اطلاعات و تحلیل‌های ارائه شده صرفاً جنبه اطلاع‌رسانی داشته و هیچ مسئولیت یا تعهدی را از سوی بانک خاورمیانه و یا سازمان‌ها و افراد وابسته به آن ایجاد نمی‌نماید.

فهرست مطالب

۲ اقتصاد ایران در یک نگاه
۳ ۱ - بخش واقعی
۵ ۲ - قیمت‌ها و تورم
۶ ۳ - تراز پرداخت‌ها
۷ ۴ - بازار ارز
۸ ۵ - متغیرهای پولی و اعتباری
۱۰ ۶ - وضعیت مالی دولت
۱۱ ۷ - بازار سرمایه
۱۲ ۸ - دیگر تحولات اقتصادی

اقتصاد ایران در یک نگاه

شاخص	بهار ۱۳۹۴	تابستان ۱۳۹۴	پاییز ۱۳۹۴	زمستان ۱۳۹۴	بهار ۱۳۹۵	تابستان ۱۳۹۵
مشارکت و بیکاری (درصد)						
نرخ بیکاری جمعیت ۱۰ ساله و بیشتر	۱۰/۸	۱۰/۹	۱۰/۷	۱۱/۸	۱۲/۲	۱۲/۷
نرخ بیکاری جوانان ۱۵ تا ۲۴ ساله	۲۵/۰	۲۵/۷	۲۵/۴	۲۸/۶	۲۷/۸	۳۰/۲
نرخ مشارکت جمعیت ۱۰ ساله و بیشتر	۳۸/۰	۳۸/۹	۳۸/۱	۳۷/۷	۳۸/۵	۴۰/۴
نرخ رشد زیربخش‌های اقتصادی به قیمت ثابت (درصد)*						
تولید ناخالص داخلی	۰/۳	۱/۴	۱/۳	۲/۳	۴/۴	۹/۲
نفت	۳/۶	۳/۴	-۹/۰	۱۶/۵	۵۷/۳	-
کشاورزی	۸/۷	۵/۹	۳/۶	۶/۲	۵/۷	-
صنایع و معادن	-۳/۸	-۲/۳	-۳/۹	-۱/۴	۲/۹	-
خدمات	-۰/۶	-۰/۱	۱/۲	۱/۰	۰/۴	-
تولید ناخالص داخلی بدون نفت	۰/۲	۱/۴	۱/۵	۱/۹	۱/۳	-
تشکیل سرمایه ثابت ناخالص	-۱۰/۱	-۱۵/۱	-۱۹/۳	-۱۸/۲	-۱۵/۷	-۱۰/۰
نفت (هزار بشکه در روز)						
تولید	۳,۰۹۳	۳,۱۶۱	۳,۲۹۹	۳,۳۷۹	۳,۲۳۱	۳,۶۵۳**
صادرات	۱,۴۲۲	۱,۵۳۴	۱,۵۶۱	۱,۷۸۷	۱,۵۷۴	-
نرخ تورم (درصد)						
رشد شاخص بهای مصرف کننده	۱۶/۳	۱۲/۸	۱۰/۱	۸/۹	۱۱/۹	۷/۲
رشد شاخص بهای تولید کننده	۷/۴	۵/۳	۴/۰	۳/۲	۴/۹	۳/۰
تراز پرداخت‌ها (میلیون دلار)						
صادرات نفتی	۱۰,۶۳۳	۹,۴۳۲	۷,۰۲۸	۶,۴۷۶	۲۳,۵۶۹	-
صادرات غیرنفتی	۷,۰۴۷	۶,۵۰۴	۹,۷۴۰	۷,۷۳۷	۳۱,۰۲۸	-
واردات کالا	۱۲,۹۰۲	۱۳,۱۷۱	۱۲,۵۱۰	۱۳,۸۳۶	۵۲,۴۱۹	-
تراز حساب کالا	۴,۷۷۸	۲,۷۶۴	۴,۲۵۸	۳۷۷	۱۲,۱۷۷	-
تراز بازرگانی غیرنفتی	-۷,۰۲۸	-۶,۴۸۷	-۲,۱۴۹	-۵,۵۷۷	-۱۹,۱۵۸	-
تراز حساب جاری	۳,۹۴۷	۲,۱۹۰	۳,۸۱۶	-۹۳۷	۹,۰۱۶	-
تراز حساب سرمایه	-۴,۲۱۸	۴,۱۶۶	۲,۱۲۲	-۴,۵۸۳	-۲,۵۱۳	-
تغییر در ذخایر بین‌المللی	-۶۴۷	۲,۲۰۹	۲,۲۰۶	-۱,۵۳۵	۲,۲۳۳	-
نرخ دلار در بازار آزاد (ریال - متوسط روزانه)	۳۳,۲۷۹	۳۳,۴۸۴	۳۵,۴۶۵	۳۵,۷۳۱	۳۴,۴۸۱	۳۴,۶۹۱
نرخ دلار در بازار بین بانکی (ریال - متوسط روزانه)	۲۸,۴۹۹	۲۹,۶۸۱	۲۹,۹۹۷	۳۰,۱۷۹	۲۹,۶۳۳	۳۱,۰۱۴
متغیرهای پولی و اعتباری (هزار میلیارد ریال - در انتهای دوره)						
پایه پولی	۱,۳۱۷/۲	۱,۳۷۵/۰	۱,۴۲۷/۸	۱,۵۲۳/۶	۱,۵۳۳/۶	۱,۵۸۵/۲
بدهی بانک‌ها به بانک مرکزی	۸۱۳/۷	۸۰۶/۰	۸۲۹/۹	۸۳۶/۱	۸۳۶/۱	۸۹۵/۱
خالص بدهی دولت به بانک مرکزی	۱۱۲/۷	۱۰۹/۴	-	۱۸۲/۲	۱۸۲/۲	۲۳۸/۹
حجم پول	۱,۱۲۳/۸	۱,۱۸۰/۲	۱,۱۵۸/۱	۱,۳۶۷/۱	۱,۳۶۷/۱	۱,۳۶۴/۴
سپرده‌های دیداری	۸۲۶/۲	۸۷۳/۸	۸۵۶/۹	۹۹۵/۱	۹۹۵/۱	۱,۰۵۲/۸
سپرده‌های غیردیداری	۷,۰۴۲/۹	۷,۵۴۷/۳	۸,۰۹۳/۶	۸,۸۰۵/۸	۸,۸۰۵/۸	۹,۲۳۰/۶
نقدینگی	۸,۱۶۶/۷	۸,۷۲۷/۵	۹,۲۵۱/۷	۱۰,۱۷۲/۹	۱۰,۱۷۲/۹	۱۰,۵۹۵/۰
وضع مالی دولت (هزار میلیارد ریال)						
درآمدها	۲۹۳/۲	۴۵۲/۷	۴۱۶/۴	۶۳۵/۰	۱,۷۹۷/۳	۲۵۵/۵
درآمدهای مالیاتی	۱۴۲/۲	۱۹۱/۹	۱۷۳/۹	۲۸۳/۹	۷۹۱/۹	۱۸۴/۹
درآمدهای نفتی	۱۰۰/۱	۱۷۹/۳	۱۷۳/۴	۲۱۷/۵	۶۷۰/۳	۴۳/۶
سایر درآمدها	۵۰/۹	۸۱/۴	۶۹/۲	۱۳۳/۶	۳۳۵/۱	۲۷/۱
هزینه‌ها	۳۵۹/۶	۴۹۰/۳	۴۳۹/۱	۷۰۹/۷	۲,۰۲۲/۵	۴۱۵/۳
پرداخت‌های جاری	۳۵۹/۲	۳۹۲/۸	۳۵۸/۵	۵۹۶/۴	۱,۷۰۶/۹	۳۶۸/۸
پرداخت‌های عمرانی	۰/۴	۸۵/۸	۷۷/۵	۱۱۳/۳	۲۷۷/۰	۱/۴
تراز بودجه	-۹۰/۳	-۳۷/۶	-۲۲/۷	-۴۵/۸	-۱۹۶/۳	-۱۵۹/۸
بازار سرمایه (در آخرین روز دوره)						
شاخص کل	۶۳,۸۱۱	۶۱,۵۷۷	۶۱,۵۱۹	۸۰,۲۱۹	۸۰,۲۱۹	۷۶,۴۵۱
شاخص مالی	۱۳۸,۱۶۸	۱۳۱,۱۲۱	۱۲۵,۹۳۸	۱۵۸,۲۲۵	۱۵۸,۲۲۵	۱۵۵,۲۶۳
شاخص صنعت	۵۲,۳۱۳	۵۰,۶۶۱	۵۱,۰۱۰	۶۶,۹۹۴	۶۶,۹۹۴	۶۳,۴۹۵
ارزش بازار (هزار میلیارد ریال)	۲,۷۹۳/۷	۲,۶۴۰/۳	۲,۶۶۱/۵	۳,۴۴۸/۴	۳,۴۴۸/۴	۳,۰۸۰/۶

مأخذ: گزارش‌های مختلف بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران و مرکز آمار ایران

* آمار بخش واقعی سال ۱۳۹۴ و بهار ۱۳۹۵ بر اساس گزارش مرکز آمار و به قیمت بازار (۱۳۷۶=۱۰۰) و آمار تابستان ۱۳۹۵ بر اساس گزارش بانک مرکزی و به قیمت پایه (سال پایه نامشخص) است.
** بر اساس گزارش‌های اوپک

۱. بخش واقعی

می‌رود مصرف خصوصی و تقاضای سرمایه‌گذاری به دلیل ثبات نسبی تورم در نرخ‌های پایین‌تر از گذشته، کاهش نوسانات نرخ برابری ریال در مقابل ارزهای خارجی و کاهش نرخ سود بانکی طی این مدت، رشد کرده باشند. بانک جهانی و صندوق بین‌المللی پول نیز در سال جاری گزارش‌های مثبتی اقتصاد ایران داده‌اند. صندوق بین‌المللی پول در بیانیه‌ای که در آخرین روزهای آذر ماه منتشر کرد، رشد اقتصادی ایران را برای سال‌های ۱۳۹۵ و ۱۳۹۶ به ترتیب ۶/۶ و ۳/۵ درصد پیش‌بینی کرده است. این در حالی است که در گزارش قبلی این سازمان رشد سال ۱۳۹۵ معادل ۴/۵ درصد پیش‌بینی شده بود. چنانکه در جدول ۱ مشاهده می‌شود، بانک جهانی نیز در خرداد ماه رشد اقتصادی امسال و سال آینده را به ترتیب ۴/۴ و ۴/۹ درصد برآورد کرده بود. با این حال عدم امکان افزایش مستمر سطح تولید و صادرات نفت و همچنین محدودیت‌های بودجه‌ای دولت در سال‌های آتی، تکرار این نرخ‌های رشد بالا را بدون اصلاح معضلات ساختاری اقتصاد کشور غیرممکن می‌سازد. همانطور که در بیانیه اخیر صندوق بین‌المللی پول نیز به آن اشاره شده، "دستیابی به ثبات پایدار اقتصاد کلان و رشد اقتصادی" مهم‌ترین چالش حال حاضر اقتصاد کشور محسوب می‌شود.

بر اساس آمارهای منتشر شده از منابع داخلی و برآورد سازمان‌های بین‌المللی، اقتصاد ایران در نیمه اول امسال شرایط خوبی را تجربه کرده است. اگر چه بانک مرکزی در ادامه رویکردی که از ابتدای ۱۳۹۴ در پیش گرفته، گزارش رشد اقتصادی کشور را منتشر نکرده است، در ۲۷ آذر ماه رئیس کل بانک مرکزی بدون ذکر جزئیات بیشتر، رشد اقتصادی در بهار و تابستان امسال را به ترتیب ۵/۴ و ۹/۲ درصد و در شش ماهه نخست سال ۷/۴ درصد اعلام کرده است. این در حالی است که پیش از این نیز مرکز آمار ایران با ارائه گزارشی که جزئیات بخش‌ها و زیربخش‌ها را نیز شامل می‌شود، رشد اقتصادی فصل اول را ۴/۴ درصد اعلام کرده بود. اگرچه هنوز برای سه ماهه دوم سال جاری هیچ‌گونه آماری از جزئیات ارزش افزوده بخش‌های اقتصادی منتشر نشده، به نظر می‌رسد رشد اقتصادی ۹/۲ درصدی در این فصل بیش از هر چیز ناشی از رفع تحریم‌های نفتی پس از اجرای برجام و افزایش سریع تولید و صادرات نفت بوده باشد. از طرف دیگر، از میان اجزای تقاضای کل، پرداخت‌های بودجه‌ای دولت در نیمه نخست سال ۱۳۹۵ نسبت به مدت مشابه سال قبل افزایش قابل توجهی داشته و خالص صادرات کالاها و خدمات نیز، عمدتاً به دلیل افزایش صادرات غیرنفتی، رشد چشمگیری را تجربه کرده است. علاوه بر این انتظار

جدول ۱ - برآوردها و پیش‌بینی‌های مراجع مختلف از نرخ رشد تولید ناخالص داخلی (درصد)

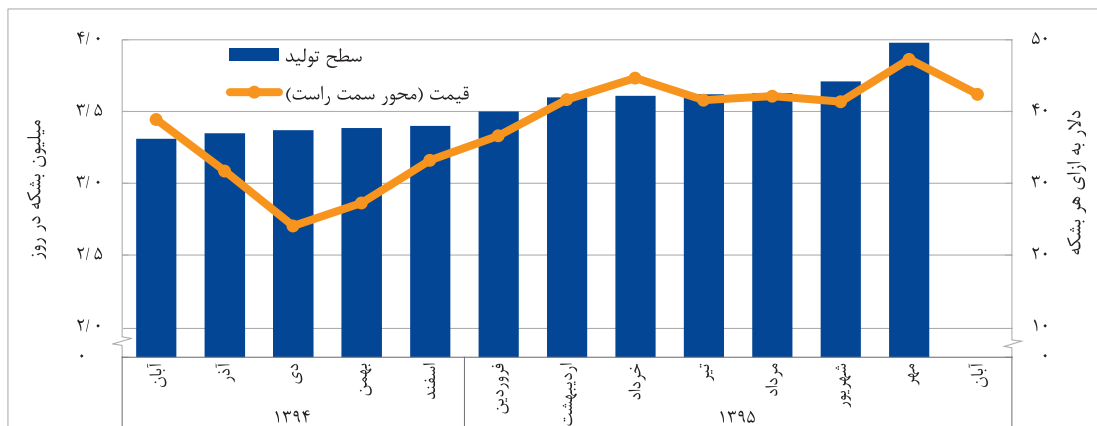
۱۳۹۶*	۱۳۹۵*	تابستان ۱۳۹۵	بهار ۱۳۹۵	۱۳۹۴	۱۳۹۳	۱۳۹۲	۱۳۹۱	
-	-	۹/۲	۵/۴	-	۳/۰	-۱/۹	-۶/۸	بانک مرکزی ایران
-	-	-	۴/۴	۱/۳	-	-۲/۰	-۵/۰	مرکز آمار ایران
۳/۵	۶/۶	-	-	۰/۴	۴/۳	-۱/۹	-۶/۶	صندوق بین‌المللی پول
۴/۹	۴/۴	-	-	۱/۶	۴/۳	-۱/۹	-۶/۶	بانک جهانی

* پیش‌بینی

متوسط قیمت هر بشکه نفت سنگین ایران نیز که به دنبال ۵ ماه رشد مستمر، از ابتدای تابستان با کاهش روبه‌رو شده بود و در طول این فصل بین ۴۱ تا ۴۳ دلار در نوسان بود، در مهر ماه به ۴۷/۳ دلار و در آبان ماه مجدداً به ۴۲/۴ دلار رسید.

انرژی: تولید نفت خام کشور در سه ماه تابستان و همچنین مهر سال ۱۳۹۵ در ادامه روند دو سال اخیر خود با افزایش همراه بود و بر اساس گزارش‌های اوپک، چنانکه در نمودار ۱ هم مشاهده شده است، در مهر ماه با ۱۹/۵ درصد افزایش نسبت به ماه مشابه سال قبل به بیش از ۳/۹ میلیون بشکه در روز رسید.

نمودار ۱ - تولید نفت خام و قیمت نفت سنگین ایران*

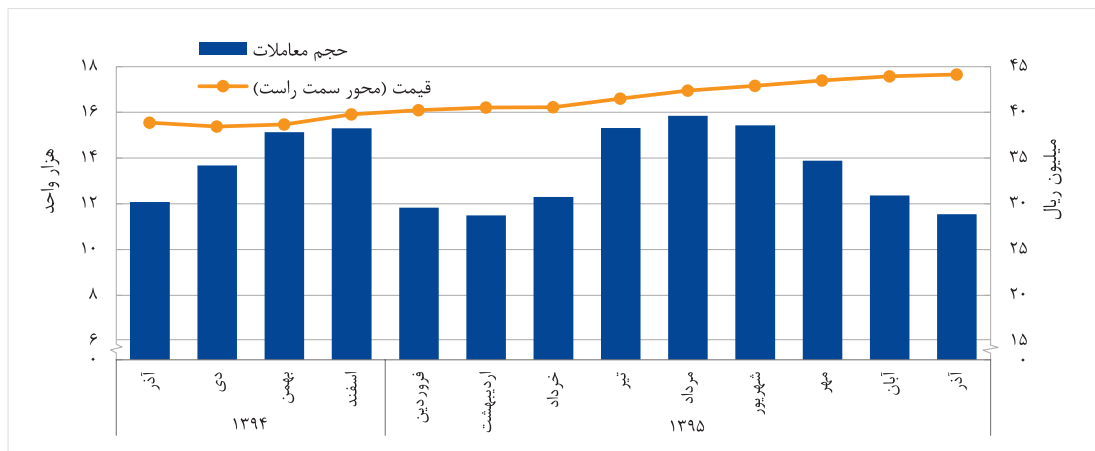
مأخذ: گزارش‌های ماهانه اوپک از بازار نفت، قابل دسترسی در http://www.opec.org/opec_web/en/publications/338.htm
* داده‌های موجود در گزارش‌های ماهانه اوپک بر اساس ماه‌های میلادی بوده که در این گزارش ماه‌های شمسی به طور تقریبی جایگزین شده‌اند.

خواهد رسید. از میان ۱۴ کشور عضو، ۱۰ کشور مشمول کاهش تولید به میزان مشخصی شدند که در میان آنها عربستان و عراق، به ترتیب با ۴۸۶ و ۲۱۰ هزار بشکه، بیشترین مقدار کاهش روزانه را به خود اختصاص داده‌اند. سه کشور اندونزی، لیبی و نیجریه از کاهش تولید معاف شدند اما مطلبی درباره افزایش

در دهم آذر ماه کشورهای عضو اوپک در یکی از مهم‌ترین نشست‌های خود، برای اولین بار در هشت سال اخیر در مورد کاهش تولید نفت به توافق رسیدند. بر اساس این توافق از ابتدای سال ۲۰۱۷ مجموع تولید روزانه نفت کشورهای عضو این سازمان با ۱/۲ میلیون بشکه کاهش، به ۳۲/۵ میلیون بشکه در روز

متوسط قیمت اسمی واحدهای مسکونی معامله شده در شهر تهران در ۹ ماه منتهی به آذر ماه ۴/۷ درصد نسبت به مدت مشابه سال قبل رشد کرده و چنانکه در نمودار ۲ مشاهده می‌شود، میانگین متحرک آن از ابتدای فروردین ماه با شیبی ملایم در حال افزایش بوده است. این مقدار رشد قیمت اسمی اگرچه از نرخ رشدهای تجربه شده در سال ۱۳۹۴ به طور قابل ملاحظه‌ای بالاتر است، کماکان بیانگر رشد منفی قیمت واقعی واحدهای مسکونی در تهران و با تقریب خوبی در کل کشور می‌باشد. آمار معاملات انجام گرفته نیز از نوسان و رشد ملایم تعداد واحدهای معامله شده در شهر تهران حکایت دارد. در ۹ ماه نخست امسال در مجموع حدود ۱۱۷/۵ هزار واحد مسکونی در شهر تهران معامله شده که اگرچه در مقیاس این شهر تعداد زیادی محسوب نمی‌شود، در مقایسه با مدت مشابه سال قبل ۸/۶ درصد افزایش داشته و حاکی از بهبود وضعیت خرید و فروش در بازار است. با وجود این تحرک نسبی در سمت تقاضا، به دلیل آنکه هنوز سیگنال قیمتی قابل توجهی مشاهده نشده، به نظر نمی‌رسد که سرمایه‌گذاری بخش خصوصی در ساخت‌وساز جدید در بخش مسکن تفاوت چندانی نسبت به سال گذشته کرده باشد.

نمودار ۲- میانگین متحرک قیمت واحدهای مسکونی معامله شده و میانگین متحرک تعداد معاملات ثبت شده در شهر تهران

مأخذ: گزارش تحولات بازار معاملات مسکن شهر تهران در ماه‌های مختلف، بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران

در سن کار که در سال‌های گذشته، عمدتاً به دلیل ادامه تحصیل یا ناامیدی از یافتن کار، در جستجوی کار نبوده‌اند نیز مجدداً به جمعیت فعال و جویای کار پیوسته‌اند. در این بین سهم اشتغال ناقص در بهار و تابستان سال جاری نسبت به فصول مشابه سال قبل نیز افزایش یافته و به ترتیب به ۸/۵ و ۹/۵ درصد رسیده که حاکی از آن است که بخش بزرگی از موقعیت‌های شغلی اضافه شده در یک سال اخیر، اشتغال ناقص بوده است.

نیروی انسانی: در تابستان امسال در مقایسه با تابستان گذشته به طور خالص ۶۲۸ هزار نفر به تعداد شاغلین کشور افزوده شد که دستاورد کم نظیری در بازار کار کشور محسوب می‌شود. با این حال، چنانکه در جدول ۲ مشاهده می‌شود، نرخ بیکاری طی این مدت با ۱/۸ واحد درصد افزایش به ۱۲/۷ درصد رسیده است. این پدیده ناشی از رشد بیشتر جمعیت فعال در مقایسه با جمعیت شاغل در این مدت است. به بیان دیگر، در سال منتهی به تابستان امسال علاوه بر جمعیتی که به طور معمول هر ساله وارد بازار کار می‌شوند بخشی از جمعیت

جدول ۲- شاخص‌های نیروی کار برای جمعیت ۱۰ ساله و بیشتر

	۱۳۹۵		۱۳۹۴	
	تابستان	بهار	زمستان	پاییز
نرخ مشارکت اقتصادی	۴۰/۴	۳۹/۵	۳۷/۷	۳۸/۱
نرخ بیکاری	۱۲/۷	۱۲/۲	۱۱/۸	۱۰/۷
سهم اشتغال ناقص	۹/۵	۸/۵	۱۱/۱	۱۰/۵

مأخذ: نتایج طرح آمارگیری نیروی کار در تابستان ۱۳۹۵، مرکز آمار ایران

در تابستان ۱۳۹۵ بالغ بر ۳۰/۲ درصد بوده که بالاترین نرخ در بین فصول مشابه در ۱۵ سال اخیر است. در تابستان امسال ۴۹/۱ درصد از شاغلین در بخش خدمات، ۳۱/۵ درصد در بخش صنعت و ۱۹/۴ درصد باقیمانده نیز در بخش کشاورزی مشغول بوده‌اند.

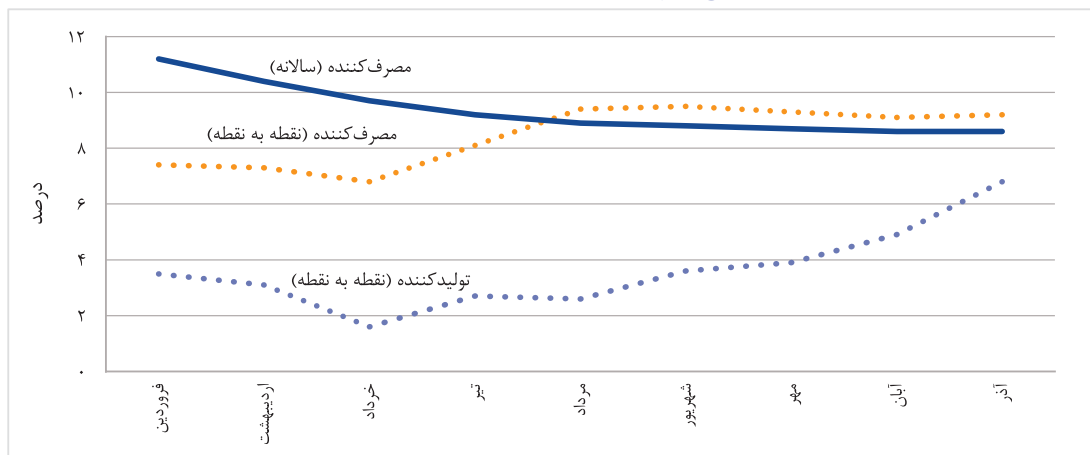
مطابق معمول فصول گذشته در این فصل نیز نرخ مشارکت اقتصادی مردان با ۶۴/۹ درصد، بسیار بالاتر از نرخ مشارکت زنان با ۱۵/۹ درصد بوده و بر عکس نرخ بیکاری مردان با ۱۰/۳ درصد به طور قابل ملاحظه‌ای پایین‌تر از این نرخ در بین زنان یعنی ۲۰/۳ درصد بوده است. در بین گروه‌های سنی نیز کماکان اشتغال در بین جوانان وضعیت بدتری دارد و نرخ بیکاری جوانان ۱۵ تا ۲۴ ساله

۲. قیمت‌ها و تورم

نرخ تورم نقطه به نقطه تولیدکننده به عنوان پیش‌ران شاخص قیمت مصرف‌کننده، از شهریورماه به این سو روندی افزایشی داشته و سرعت رشد آن نیز در آذرماه تندتر شده است و بر اساس آمار منتشرشده از سوی بانک مرکزی به ۶/۸ درصد افزایش یافته است. با توجه به اینکه تورم تولیدکننده معمولاً با یک وقفه چندماهه بر تورم مصرف‌کننده اثر می‌گذارد، انتظار می‌رود روند افزایشی نرخ تورم تولیدکننده در ماه‌های آینده موجب افزایش نرخ تورم مصرف‌کننده شود. همچنین اختلاف بین نرخ تورم نقطه به نقطه مصرف‌کننده و تولیدکننده که در مرداد امسال پس از طی یک روند افزایشی به ۶/۸ واحد درصد رسیده بود از شهریورماه رو به کاهش گذاشت و در پایان آذر به ۲/۴ واحد درصد رسید. کاهش شکاف بین این دو نرخ به این معنی است که سرعت افزایش هزینه‌ها عوامل تولید در حال نزدیک شدن به سرعت رشد هزینه محصول تمام شده است و بنابراین افزایش هزینه‌ها عوامل تولید با سرعت بیشتری به قیمت محصول در بازار انتقال خواهد یافت. نمودار ۳ نرخ‌های تورم مصرف‌کننده و تولیدکننده را از ابتدای امسال تا پایان آذرماه نشان می‌دهد.

نرخ تورم نقطه به نقطه مصرف‌کننده تا خرداد امسال به روند کاهشی خود که از دی‌ماه سال قبل شروع شده بود ادامه داد و در این ماه به ۶/۸ درصد رسید اما از آن به بعد روندی افزایشی در پیش گرفت و در پایان شهریور به ۹/۵ درصد افزایش یافت که بالاترین نرخ امسال است. از این زمان به بعد این نرخ با شیب ملایمی رو به کاهش گذاشت و در آبان‌ماه به ۹/۱ درصد رسید، اما در آذرماه اندکی افزایش یافت و رقم ۹/۲ درصد را ثبت کرد. نرخ تورم مصرف‌کننده سالانه نیز به روند کاهشی خود ادامه داد و در دوازده ماهه منتهی به آذرماه به ۸/۶ درصد رسید. بررسی متغیرهای پولی نشان می‌دهد سهم شبه پول از نقدینگی در تمامی چهار فصل منتهی به شهریور ۱۳۹۵ تقریباً ثابت بوده است. نرخ رشد پایه پولی در این مدت کاهش یافته و از ۱۱/۵ درصد در شش ماهه دوم ۱۳۹۴ به ۷/۹ درصد در شش ماهه اول امسال رسیده است. همچنین نرخ رشد نقدینگی در شش ماهه اول امسال معادل ۱۰/۴ درصد بوده که نسبت به شش ماهه دوم سال قبل، ۶/۲ واحد درصد کاهش نشان می‌دهد. بنابراین شاید بتوان بخشی از کاهش نرخ تورم مصرف‌کننده را ناشی از کاهش نرخ رشد متغیرهای پولی دانست.

نمودار ۳- نرخ تورم مصرف‌کننده و تولیدکننده در نه ماه اول سال

مأخذ: بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران، گزارش شاخص بهای کالاها و خدمات مصرفی، شماره‌های مختلف

نرخ‌های تورم نقطه به نقطه در آذر ماه نیز حاکی از آن است که نرخ تورم نقطه به نقطه در گروه "مسکن، آب، برق و گاز و سایر سوخت‌ها" که دارای بیشترین وزن در سبد کالاها و خدمات مصرفی خانوار است، تا آبان‌ماه به روند کاهشی خود از ابتدای سال ادامه داد اما در آذرماه افزایش یافت و به ۹/۳ درصد رسید. از سوی دیگر این نرخ در گروه "خوراکی‌ها و آشامیدنی‌ها" که دومین گروه از نظر وزنی است پس از تجربه یک جهش در ابتدای تابستان، از شهریورماه روند کاهشی ملایمی را پیش گرفت اما در آذرماه افزایش یافت و به ۹/۰ درصد رسید. همچنین در بین سایر گروه‌های اصلی، گروه "بهداشت و درمان" با نرخ تورم نقطه به نقطه ۱۷/۱ درصد بیشترین افزایش قیمت و گروه "ارتباطات" با نرخ ۰/۴ درصد کمترین افزایش قیمت را نسبت به آذر ماه سال گذشته داشته است. به علاوه نرخ تورم نقطه به نقطه در گروه‌های اختصاصی نیز حاکی از آن است که این نرخ در گروه "خدمات" بیشتر از گروه "کالا" است. بنابراین افزایش نرخ تورم در گروه‌های اصلی در کنار سایر گروه‌ها به افزایش نرخ تورم نقطه به نقطه مصرف‌کننده منجر شده است. جدول ۳ نرخ تورم در گروه‌های اصلی سبد کالاها و خدمات مصرفی را نشان می‌دهد.

در بررسی میزان اثرگذاری تورم تولیدکننده بر تورم مصرف‌کننده، ترکیب سبد مصرفی نیز حائز اهمیت است. هر اندازه سهم کالاها تولید شده در داخل کشور در سبد مصرفی افراد بیشتر باشد، اثرپذیری نرخ تورم مصرف‌کننده از نرخ تورم تولیدکننده بیشتر خواهد بود. از این رو ضرورت دارد که نرخ تورم مصرف‌کننده به تفکیک کالاها قابل تجارت و غیرقابل تجارت مورد بررسی قرار گیرد. آمار منتشر شده از سوی بانک مرکزی نشان می‌دهد که نرخ تورم نقطه به نقطه کالاها قابل تجارت پس از ثبات نسبی در بهار از تیرماه روندی افزایشی داشته و تا پایان مهرماه به ۷/۷ درصد افزایش یافته است. علت این افزایش را می‌توان به افزایش نرخ برابری دلار آمریکا در برابر ریال در چند ماه اخیر نسبت داد. برخلاف نرخ تورم کالاها قابل تجارت، نرخ تورم نقطه به نقطه کالاها غیرقابل تجارت از مردادماه روندی کاهشی با شیبی ملایم داشته و از ۱۱/۷ درصد در این ماه به ۱۱/۰ درصد در مهرماه کاهش یافته است.

خلاصه نتایج شاخص بهای کالاها و خدمات مصرفی در مناطق شهری ایران در آذرماه حاکی از آن است که در مقایسه با آبان‌ماه شاخص قیمت ماهانه به جز گروه "دخانیت" در تمامی گروه‌های اصلی افزایش یافته است. بررسی آمار

جدول ۳- نرخ تورم در گروه‌های اصلی سبب کالاها و خدمات مصرفی (درصد)

نرخ تورم نقطه به نقطه در سال ۱۳۹۵	نرخ تورم نقطه به نقطه در سال ۱۳۹۴				کل
	آذر	آبان	مهر	شهریور	
۹/۲	۹/۱	۹/۳	۹/۵	۹/۴	۱۱/۹
۹/۰	۸/۹	۹/۵	۹/۵	۹/۵	۱۰/۳
۱۱/۰	۱۰/۲	۱۰/۲	۱۱/۹	۱۲/۰	- ۳/۱
۶/۵	۶/۱	۶/۳	۶/۹	۷/۰	۱۰/۴
۹/۳	۸/۸	۹/۰	۹/۱	۹/۵	۱۲/۲
۵/۶	۵/۲	۴/۹	۴/۵	۴/۵	۵/۷
۱۷/۱	۱۷/۲	۱۷/۵	۱۸/۱	۱۷/۳	۲۳/۸
۷/۶	۷/۷	۷/۴	۶/۸	۵/۸	۱۱/۰
۰/۴	۰/۱	۰/۳	۰/۱	۰/۷	۳/۵
۸/۵	۱۱/۱	۱۰/۴	۱۰/۷	۸/۱	۱۴/۹
۱۱/۵	۱۱/۴	۱۱/۳	۲۱/۷	۲۱/۵	۱۶/۴
۸/۸	۸/۷	۹/۰	۸/۶	۹/۱	۱۶/۱
۹/۴	۹/۳	۹/۹	۱۰/۲	۱۰/۹	۱۱/۱

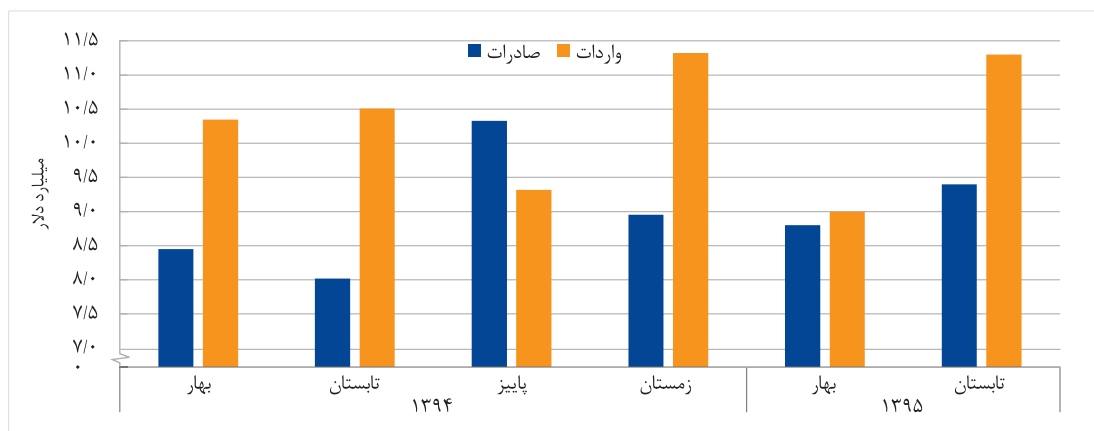
مأخذ: بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران، گزارش شاخص بهای کالاها و خدمات مصرفی، شماره‌های مختلف

۳. تراز پرداخت‌ها

گازی) و واردات گمرکی کشور نسبت به فصل قبل از آن به ترتیب ۶/۸ و ۲۵/۶ درصد و نسبت به فصل مشابه سال قبل به ترتیب ۱۷/۲ و ۷/۵ درصد افزایش یافت. بدین ترتیب ارزش صادرات (بدون احتساب میعانات گازی) و واردات گمرکی کشور در نیمه نخست امسال نسبت به مدت مشابه سال قبل به ترتیب ۱۰/۵ درصد افزایش و ۲/۶ درصد کاهش یافت. نمودار ۴ ارزش صادرات و واردات گمرکی کشور را در ۴ فصل سال ۱۳۹۴ و ۲ فصل نخست امسال نشان می‌دهد.

بر اساس برآوردهای مقدماتی، در سه ماهه نخست امسال مزاد حساب جاری تراز پرداخت‌ها با افزایش ۶۶/۹ درصدی نسبت به دوره مشابه سال قبل، به ۶/۶ میلیارد دلار رسید که عمدتاً ناشی از رشد ارزش صادرات نفتی و غیرنفتی و کاهش ارزش واردات بود.^۱ با توجه به عدم انتشار آمارهای رسمی تراز پرداخت‌های کشور از سوی بانک مرکزی، در این بخش تنها به بررسی آمارهای مربوط به تجارت گمرکی کشور می‌پردازیم. در فصل دوم سال ۱۳۹۵، ارزش صادرات غیرنفتی (بدون احتساب میعانات

نمودار ۴- ارزش صادرات* و واردات گمرکی کشور در فصول مختلف سال‌های ۱۳۹۴ و ۱۳۹۵

مأخذ: آمارهای مقدماتی تجارت خارجی ایران در فصول مختلف سال‌های ۱۳۹۴ و ۱۳۹۵، گمرک جمهوری اسلامی ایران
* بدون احتساب میعانات گازی

که مشاهده می‌شود سهم ارزشی صادرات محصولات پتروشیمی در نیمه نخست سال ۱۳۹۵ نسبت به مدت مشابه سال قبل افزایش و سهم میعانات گازی و سایر محصولات کاهش یافته است. به نظر می‌رسد با وجود کاهش میانگین قیمت محصولات صادراتی در سه گروه مذکور در نیمه نخست امسال، تسهیل نسبی تجارت و نقل و انتقالات مالی پس از اجرای برجام، زمینه رشد حجم صادرات به ویژه محصولات پتروشیمی و در نتیجه افزایش ارزش کل صادرات را فراهم کرده است.

با در نظر گرفتن ارزش صادرات میعانات گازی، ارزش صادرات قطعی کالاهای غیرنفتی کشور (به استثنای نفت خام، نفت کوره و نفت سفید و همچنین بدون احتساب صادرات از محل تجارت چمدانی) در نیمه نخست سال ۱۳۹۵ به ۲۱/۷ میلیارد دلار رسید. بدین ترتیب برخلاف نیمه نخست سال ۱۳۹۴ که تراز بازرگانی غیرنفتی کشور با کسری مواجه بود، در نیمه نخست سال ۱۳۹۵ این تراز با مزاد ۱/۴ میلیارد دلاری روبرو شد. جدول ۴ آمار صادرات غیرنفتی کشور را در شش ماه نخست سال‌های ۱۳۹۴ و ۱۳۹۵ نشان می‌دهد. همانطور

جدول ۴- آمار صادرات کشور در ۶ ماهه نخست سال‌های ۱۳۹۴ و ۱۳۹۵

شش ماهه نخست سال ۱۳۹۵			شش ماهه نخست سال ۱۳۹۴					
سهم از کل (درصد)		ارزش	وزن	سهم از کل (درصد)		ارزش	وزن	
ارزش	وزن	(میلیون دلار)	(هزار تن)	ارزش	وزن	(میلیون دلار)	(هزار تن)	
۴۰/۱	۳۱/۷	۸,۶۹۸	۱۸,۷۱۹	۳۴/۸	۲۵/۹	۷,۱۲۸	۱۲,۱۹۵	محصولات پتروشیمی
۱۶/۱	۱۵/۱	۳,۴۹۶	۸,۹۰۱	۱۹/۶	۱۹/۵	۴,۰۱۱	۹,۳۱۰	میعانات گازی
۴۳/۸	۵۳/۳	۹,۵۱۲	۳۱,۵۱۲	۴۵/۶	۵۴/۶	۹,۳۴۰	۲۵,۷۲۶	سایر کالاها
۱۰۰/۰	۱۰۰/۰	۲۱,۷۰۶	۵۹,۱۳۲	۱۰۰/۰	۱۰۰/۰	۲۰,۴۷۹	۴۷,۱۳۱	جمع کل صادرات

مأخذ: آمارهای مقدماتی تجارت خارجی ایران در فصول مختلف سال‌های ۱۳۹۴ و ۱۳۹۵، گمرک جمهوری اسلامی ایران

کره جنوبی، ترکیه و آلمان صورت گرفت. آخرین گزارش آماری منتشر شده توسط گمرک نشان می‌دهد که ارزش صادرات (با احتساب میعانات گازی) و واردات کشور در ۸ ماه نخست امسال به ترتیب با ۵/۷ و ۰/۹ درصد افزایش نسبت به مدت مشابه سال گذشته به ۲۸/۱ و ۲۷/۴ میلیارد دلار رسیده است. افزایش ۴۶/۷ درصدی ارزش صادرات میعانات گازی در این مدت نسبت به مدت مشابه سال قبل از نکات قابل توجه این گزارش است. در این مدت سهم ارزشی واردات کالاهای مصرفی، واسطه‌ای و سرمایه‌ای به ترتیب ۱۰، ۶۸ و ۲۲ درصد بوده که حاکی از مداوم وابستگی قابل توجه تولیدات داخلی به واردات مواد اولیه و ماشین‌آلات است.

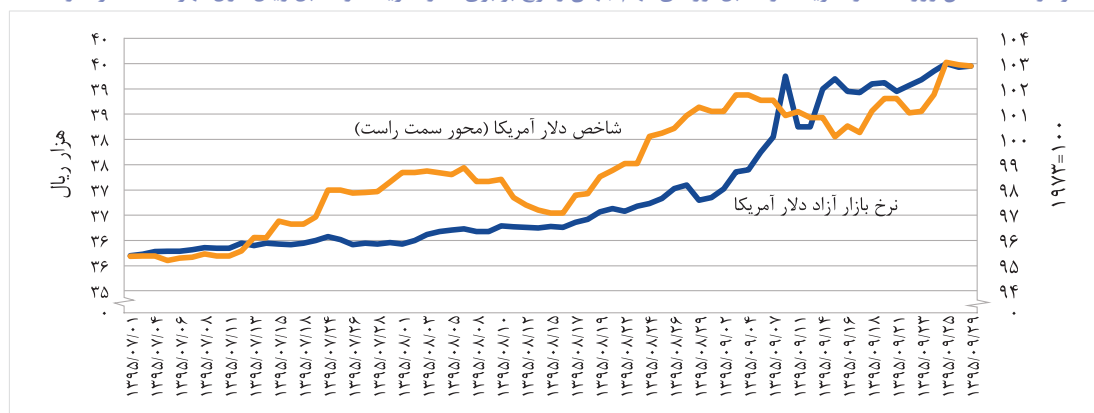
سه قلم عمده صادرات کشور در نیمه نخست سال ۱۳۹۵ از لحاظ ارزشی شامل میعانات گازی با سهم ۱۶/۱ درصد، گاز طبیعی مایع شده با سهم ۸/۹ درصد و گازهای نفتی و هیدروکربورهای گازی شکل مایع شده با سهم ۳/۸ درصد بوده است. عمده صادرات کشور در این مدت به ترتیب به کشورهای چین، امارات متحده عربی، عراق، ترکیه و کره جنوبی انجام شد. در این دوره سهم صادرات به کره جنوبی نسبت به مدت مشابه سال قبل افزایش چشمگیری داشته و در مقابل از سهم صادرات به سایر کشورهای مورد اشاره کاسته شده است. از سوی دیگر، سه قلم عمده وارداتی در نیمه نخست امسال ذرت دامی با سهم ۲/۷ درصد، لوبیای سویا با سهم ۲/۵ درصد و برنج با سهم ۲/۳ درصد بوده است. عمده واردات کشور در این مدت به ترتیب از کشورهای چین، امارات متحده عربی،

۴. بازار ارز

آن در مهر امسال نسبت به مهر سال قبل از جمله دلایل افزایش نرخ برابری دلار آمریکا در دوره مورد بررسی است. از سوی دیگر افزایش تقاضای ارزهای خارجی از سوی شرکت‌های تجاری در پایان سال جاری میلادی برای تسویه حساب‌های بین‌المللی، و تعدیل انتظارات فعالان بازار ارز پس از اعلام نتایج انتخابات ریاست جمهوری آمریکا، از جمله عواملی بودند که از سمت تقاضا فشار رو به بالایی به نرخ برابری دلار آمریکا وارد کردند. نمودار ۵ نرخ روزانه برابری دلار آمریکا در مقابل ریال در بازار آزاد را در پاییز نشان می‌دهد.

نرخ برابری دلار آمریکا در مقابل ریال در پاییز امسال در مقایسه با بهار و تابستان نوسانات بیشتری را تجربه کرد و در برخی روزهای آذرماه از مرز ۳۹ هزار ریال نیز عبور کرد که بالاترین مقدار نرخ اسمی دلار آمریکا پس از روی کار آمدن دولت یازدهم است. این نرخ که در هفت ماه نخست سال حول ۳۵ هزار ریال با دامنه کمی در نوسان بود، از آبان‌ماه افزایش یافت و میانگین ماهانه آن تا اواسط آذرماه به مرز ۳۸ هزار ریال رسید. علت بروز این نوسانات را می‌توان در تحولات مهم سیاسی - اقتصادی داخلی و بین‌المللی چند ماه اخیر یافت. صادرات محصولات پتروشیمی یکی از منابع اصلی عایدات ارزی است که کاهش

نمودار ۵- شاخص روزانه دلار آمریکا در مقابل ارزهای مهم جهان و نرخ برابری دلار آمریکا در مقابل ریال (اول مهرماه تا آخر آذرماه)

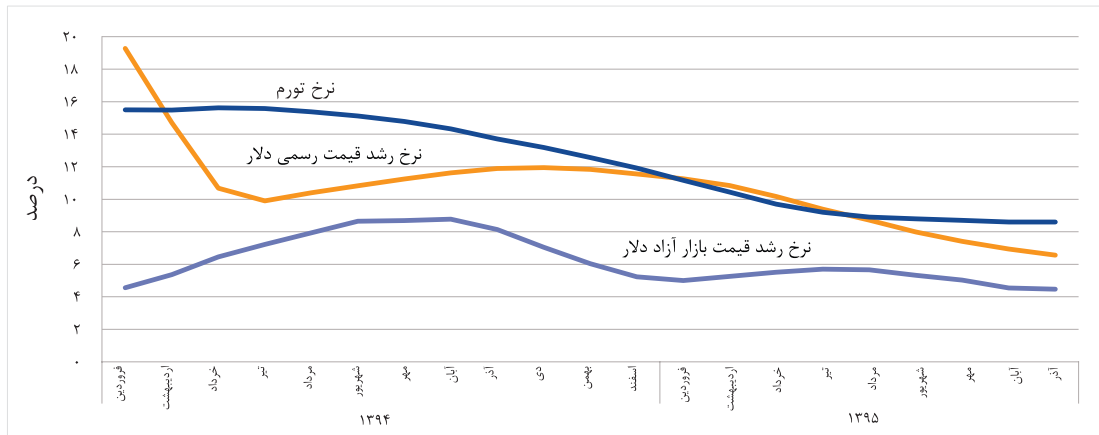
مأخذ: بانک مرکزی ایران؛ صرافی رویال

سیاست‌های اقتصادی ایالات متحده آمریکا و همچنین اقدامات اعلام شده از سوی رییس‌جمهور بعدی این کشور مانند کاهش نرخ مالیات و افزایش مخارج دولت برای اصلاح زیرساخت‌ها، از جمله دلایل عمده تقویت ارزش دلار در سطح بین‌المللی است. همچنین کاهش نرخ بیکاری به ۴/۶ درصد نشانه‌ای از بهتر شدن اوضاع اقتصادی است و در نتیجه موجب تقویت بیشتر دلار آمریکا می‌باشد. مجموعه این عوامل احتمال یک جهش اقتصادی و مالی در این کشور و افزایش مجدد نرخ بهره را تقویت کرد و نهایتاً فدرال رزرو در ۱۴ دسامبر

بررسی تغییرات "شاخص دلار آمریکا"، که میانگین ارزش آن را در مقابل شش ارز عمده بین‌المللی نشان می‌دهد، حاکی از تقویت این ارز در سطح جهانی است. هر چند پس از خروج ایالات متحده آمریکا از بحران اقتصادی سال ۲۰۰۸ ارزش دلار رو به رشد بوده است، اما در نوامبر ۲۰۱۶ و در طول سه هفته پس از پیروزی دونالد ترامپ در انتخابات ریاست جمهوری این کشور، شاخص دلار شدیداً افزایش یافت و از ۹۶/۴ به بیش از ۱۰۰ رسید. البته ارزش دلار آمریکا در مقابل ارزهای اقتصادهای نوظهور نیز تقویت شد. تغییر در

دلیل پیشی گرفتن رشد نرخ بازار آزاد دلار آمریکا از رشد نرخ رسمی آن، شکاف بین این دو نرخ که در روزهای پایانی مردادماه به حدود ۱۴ درصد رسیده بود، مجدداً افزایش یافت و در پایان آذرماه به ۲۱ درصد رسید. این تحول زمینه‌ساز تعویق بیشتر یکسان‌سازی نرخ ارز شد به طوری که بنابر اظهارات اخیر سخنگوی دولت، این امر به سال ۱۳۹۶ موکول شده است. نمودار ۶ نرخ رشد ارزش رسمی و بازار آزاد دلار آمریکا در مقابل ریال را به همراه نرخ تورم در دوره‌های ۱۲ ماهه منتهی به هر ماه از ابتدای سال ۱۳۹۴ تاکنون نمایش می‌دهد.

نمودار ۶- نرخ تورم سالانه و نرخ رشد میانگین ارزش دلار آمریکا در بازار آزاد و بازار رسمی

مأخذ: آمارهای اقتصادی بانک مرکزی ایران؛ محاسبات تحقیق

نیز از جمله عوامل اثرگذار بر بازار ارز ایران در پاییز امسال بودند. به احتمال زیاد تمدید تحریم‌ها، فارغ از اینکه دارای اثر اجرایی باشد یا نباشد، موجب شکل‌گیری انتظارات مبنی بر افزایش نرخ برابری دلار آمریکا در مقابل ریال خواهد شد و اثرات توافق اوپک و اظهارات رییس کل بانک مرکزی مبنی بر عقب‌گرد این نرخ را تا حدی خنثی خواهد نمود.

(۲۴ آذر ماه) این نرخ را ۰/۲۵ واحد درصد افزایش داد. این امر منتج به تقویت بیشتر دلار آمریکا در سطح بین‌المللی شد. به رغم اینکه بازار ارز ایران به دلیل سهم بسیار زیاد بانک مرکزی در عرضه ارز لزوماً تاثیر قابل ملاحظه‌ای از تحولات بین‌المللی دلار آمریکا نمی‌پذیرد، افزایش شاخص دلار آمریکا تقاضای سفته‌بازی در بازار ارز ایران را نیز افزایش داد و نرخ بازار آزاد دلار آمریکا همگام با شاخص دلار آمریکا هرچند با نرخ رشدی کمتر از آن حرکت کرد. برخلاف نرخ بازار آزاد دلار آمریکا، نرخ رسمی آن شاهد تغییرات چندانی نبود و طی دو فصل گذشته به طور میانگین تنها رشدی ۲/۴ درصدی را تجربه کرد. به

کاهش نرخ تورم سالانه از طرفی موجب می‌شود که بانک مرکزی توان بیشتری در تعدیل نرخ ارز مطابق با تفاوت نرخ تورم داخلی و خارجی داشته باشد و از سوی دیگر نرخ واقعی ریال در مقابل ارزهای خارجی با سرعت کمتری افزایش یابد. علاوه بر موارد ذکر شده، معافیت ایران از کاهش سطح تولید نفت، افزایش قیمت نفت و همچنین تمدید ده ساله تحریم‌های ایالات متحده علیه ایران در آذرماه

۵. متغیرهای پولی و اعتباری

نتیجه اجرای سیاست‌هایی مانند تأمین مالی بنگاه‌های تولیدی کوچک و متوسط در زمان تنگنای مالی این بانک‌ها و مؤسسات بازمی‌گردد. افزایش مجدد نرخ سود در بازار بین بانکی و افزایش رقابت بانک‌ها در جذب سپرده با نرخ‌هایی بالاتر از نرخ مصوب شورای پول و اعتبار، به ویژه در فصل سوم سال ۱۳۹۵، و افزایش نرخ سود حقیقی در نتیجه آن، بازتاب تشدید تنگنای مالی بانک‌ها در نتیجه تعلل در انجام اصلاحات ساختاری ضروری در سیستم بانکی کشور است. در این زمینه طرح اصلاح نظام بانکی در قالب سه بسته "حل معضل جریان نقد و انجماد دارایی‌ها"، "سامان‌دهی بدهی‌های دولت" و "افزایش سرمایه بانک‌ها" طراحی و ابلاغ شده است، هرچند کندی در اجرای برنامه‌های عملیاتی این بسته‌ها مانع از بهبود وضعیت بحرانی سیستم بانکی کشور شده است.

افزایش خالص دارایی‌های خارجی بانک مرکزی به میزان ۵/۱ درصد و با سهمی در حدود ۶/۵ واحد درصد، عمدتاً به دلیل کاهش بدهی‌های ارزی بانک مرکزی، سومین عامل رشد پایه پولی در دوره تابستان ۱۳۹۴ تا تابستان ۱۳۹۵ بوده است. این امر حاکی از آن است که اجرای قانون اصلاح قانون بودجه سال ۱۳۹۵ در زمینه تجدید ارزیابی دارایی‌های خارجی بانک مرکزی و تسویه مطالبات بانک مرکزی از بانک‌ها، تسویه مطالبات بانک‌ها از دولت و افزایش سرمایه دولت در بانک‌های دولتی از محل این تجدید ارزیابی در نیمه نخست سال ۱۳۹۵ در ترازنامه سیستم بانکی انجام نشده است. در نهایت خالص سایر اقلام با رشدی در حدود ۱۲/۵ درصد سهمی در حدود ۱۱/۹ واحد درصد در کاهش رشد پایه پولی داشته است. جدول ۵ اجزای پایه پولی را در فصل‌های مختلف سال‌های ۹۵-۱۳۹۴ نشان می‌دهد.

پایه پولی در پایان نیمه نخست امسال نسبت به زمان مشابه سال قبل حدود ۲۰/۴ درصد افزایش یافت. رشد ۳/۴ و ۴/۴ درصدی پایه پولی به ترتیب در فصل‌های اول و دوم امسال منجر به رشد این متغیر در نیمه نخست سال نسبت به پایان سال ۱۳۹۴ به میزان ۷/۹ درصد شد که ۳/۱ واحد درصد بالاتر از رقم مشابه در نیمه نخست سال ۱۳۹۴ است. مهمترین عامل رشد پایه پولی در ۱۲ ماه منتهی به شهریور سال ۱۳۹۵، افزایش ۲۰۳/۵ درصدی خالص بدهی بخش دولتی به بانک مرکزی است که سهمی ۱۵/۹ واحد درصدی در رشد پایه پولی داشته است. افزایش قابل توجه این جزء پایه پولی در این مدت ناشی از افزایش بدهی بخش دولتی به بانک مرکزی (به ویژه بدهی دولت در مقایسه با بدهی شرکت‌ها و مؤسسات دولتی) به میزان ۲۳/۸ درصد و کاهش ۲۳/۶ درصدی سپرده‌های بخش دولتی نزد بانک مرکزی بوده است. با این حال همچنان خالص بدهی شرکت‌ها و مؤسسات دولتی به بانک مرکزی حدود ۳ برابر خالص بدهی دولت به بانک مرکزی است که تا حد زیادی به سپرده‌های اندک شرکت‌ها و مؤسسات دولتی نزد بانک مرکزی در مقایسه با سپرده‌های دولت بازمی‌گردد. با تشدید تنگنای مالی دولت از نیمه دوم سال ۱۳۹۴، افزایش بدهی بخش دولتی به بانک مرکزی و کاهش سپرده‌های این بخش نزد بانک مرکزی سرعت بیشتری یافته است.

افزایش بدهی بانک‌ها به بانک مرکزی به میزان ۱۶/۹ درصد و با سهمی در حدود ۹/۹ واحد درصد، دومین عامل رشد پایه پولی در ۱۲ ماه منتهی به شهریور امسال بوده است. عمده افزایش بدهی بانک‌ها به بانک مرکزی در این دوره مربوط به افزایش بدهی بانک‌های تجاری دولتی و غیردولتی و مؤسسات اعتباری غیربانکی است که تا حدی به افزایش تسهیلات پرداختی به بخش دولتی و غیردولتی در

جدول ۵- اجزای پایه پولی (مانده در پایان دوره - هزار میلیارد ریال)

تابستان ۱۳۹۵ نسبت به تابستان ۱۳۹۴		۱۳۹۵		۱۳۹۴				
سهم از رشد (واحد درصد)	نرخ رشد (درصد)	تابستان	بهار	زمستان	پاییز	تابستان	بهار	
۲۰/۴	۲۰/۴	۱,۶۵۵/۱	۱,۵۸۵/۲	۱,۵۳۳/۶	۱,۴۲۷/۸	۱,۳۷۵/۰	۱,۳۱۷/۲	پایه پولی
۶/۵	۵/۱	۱,۸۵۹/۴	۱,۸۷۶/۶	۱,۹۳۶/۴	۱,۸۰۶/۶	۱,۷۶۹/۸	۱,۶۵۳/۴	خالص دارایی‌های خارجی بانک مرکزی
۱۵/۹	۲۰۳/۵	۳۲۵/۳	۲۳۸/۹	۱۸۲/۲	۱۲۰/۰	۱۰۷/۲	۱۱۲/۷	خالص بدهی بخش دولتی به بانک مرکزی
۹/۹	۱۶/۹	۹۴۲/۲	۸۹۵/۱	۸۳۶/۳	۸۲۹/۹	۸۰۶/۰	۸۱۳/۷	بدهی بانک‌ها به بانک مرکزی
-۱۱/۹	۱۲/۵	-۱,۴۷۱/۸	-۱,۴۲۵/۴	-۱,۴۲۱/۳	-۱,۳۲۸/۷	-۱,۳۰۸/۰	-۱,۲۶۲/۶	خالص سایر اقلام

مأخذ: گزیده آمارهای اقتصادی، شهریور ۱۳۹۵، سایت بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران

دوم سال ۱۳۹۵ به ۵/۶ درصد رسید که اندکی بالاتر از رشد ۴/۸ درصدی فصل نخست سال است ولی همچنان کمتر از رشد آن در فصول مختلف سال‌های ۱۳۹۳ و ۱۳۹۴ است. در نتیجه این تحولات سهم پول و شبه پول از نقدینگی در انتهای فصل دوم به ترتیب به ۱۳/۲ و ۸۶/۸ درصد بالغ شد. جدول ۶ ضریب فزاینده نقدینگی و اجزای نقدینگی را در فصول مختلف سال ۱۳۹۴ و دو فصل نخست امسال نشان می‌دهد. با اینکه کاهش دستوری نرخ سود سپرده‌های مدت‌دار به عنوان یکی از دلایل افزایش نرخ رشد فصلی سپرده‌های دیداری و کاهش نرخ رشد فصلی شبه پول مطرح است، لیکن با تشدید فشار بر حاشیه سود بانک‌ها به دلیل کاهش دستوری نرخ سود تسهیلات پرداختی و در نتیجه افزایش رقابت بانک‌ها برای جذب سپرده با نرخ‌های غیررسمی بالاتر، ادامه روند مذکور تا حدودی کند خواهد شد. با این حال تحولاتی مانند افزایش نوسان در بازارهای موازی در ماه‌های اخیر می‌تواند به کاهش سپرده‌گذاری مدت‌دار و افزایش تبدیل آنها به سپرده‌های دیداری و تشدید ناپایداری سیستم بانکی منجر شود. بدین ترتیب وجود مشکلات ساختاری در سیستم بانکی همچنان مانعی در جهت کاهش نرخ سود واقعی سپرده‌ها و افزایش مصرف و سرمایه‌گذاری و در نهایت ایجاد رونق اقتصادی از طریق افزایش تقاضای کل است.

ضریب فزاینده نقدینگی در انتهای شهریور ۱۳۹۵ با افزایش ۷/۱ درصدی نسبت به زمان مشابه سال گذشته به ۶/۸ رسید. بررسی اجزای ضریب فزاینده نقدینگی در دوره مذکور نشان می‌دهد که افزایش نسبت اسکناس و مسکوک در دست اشخاص به کل سپرده‌ها و افزایش نسبت سپرده‌های قانونی به کل سپرده‌ها موجب کاهش ضریب فزاینده نقدینگی، و کاهش نسبت ذخایر اضافی به کل سپرده‌ها موجب افزایش آن در این مدت شده‌اند. در اثر رشد پایه پولی و ضریب فزاینده نقدینگی، مانده نقدینگی در پایان شهریور امسال با ۲۸/۶ درصد افزایش نسبت به زمان مشابه سال ۱۳۹۴، و ۱۰/۴ درصد رشد نسبت به پایان سال گذشته، به ۱۱,۲۲۷/۱ هزار میلیارد ریال رسیده است. در بین اجزای نقدینگی، حجم پول و شبه پول به ترتیب با رشد ۲۵/۴ و ۲۹/۱ درصد، سهمی ۳/۴ و ۲۵/۲ واحد درصدی در رشد نقدینگی نسبت به پایان فصل دوم سال ۱۳۹۴ داشتند. در دوره مذکور حجم اسکناس و مسکوک در دست اشخاص و سپرده‌های دیداری نیز با رشدی ۷/۴ و ۳۱/۷ درصدی، به ترتیب سهمی ۱/۹ و ۲۳/۵ واحد درصدی در رشد حجم پول داشتند. رشد سپرده‌های دیداری طی تابستان امسال به ۹/۳ درصد رسید که نسبت به رقم مشابه در تابستان سال قبل ۳/۶ واحد درصد افزایش نشان می‌دهد. از سوی دیگر نرخ رشد فصلی شبه پول در فصل

جدول ۶- ضریب فزاینده نقدینگی و اجزای نقدینگی (مانده در پایان دوره - هزار میلیارد ریال)

درصد تغییر تابستان ۱۳۹۵ نسبت به تابستان ۱۳۹۴	۱۳۹۵		۱۳۹۴				
	تابستان	بهار	زمستان	پاییز	تابستان	بهار	
۲۸/۶	۱۱,۲۲۷/۱	۱۰,۵۹۵/۰	۱۰,۱۷۲/۸	۹,۲۵۱/۷	۸,۲۷۷/۵	۸,۱۶۶/۷	نقدینگی
۲۵/۴	۱,۴۸۰/۳	۱,۳۶۴/۴	۱,۳۶۷/۰	۱,۱۵۸/۱	۱,۱۸۰/۲	۱,۱۲۳/۸	حجم پول
۷/۴	۳۲۹/۲	۳۱۱/۶	۳۷۱/۹	۳۰۱/۲	۳۰۶/۴	۲۹۷/۶	اسکناس و مسکوک در دست اشخاص
۳۱/۷	۱,۱۵۱/۱	۱,۰۵۲/۸	۹۹۵/۱	۸۵۶/۹	۸۷۳/۸	۸۲۶/۲	سپرده‌های دیداری
۲۹/۱	۹,۷۴۶/۸	۹,۲۳۰/۶	۸,۸۰۵/۸	۸,۰۹۳/۶	۷,۵۴۷/۳	۷,۰۴۲/۹	شبه پول (سپرده‌های غیردیداری)
۷/۱	۶/۸	۶/۷	۶/۶	۶/۵	۶/۳	۶/۲	ضریب فزاینده نقدینگی

مأخذ: گزیده آمارهای اقتصادی، شهریور ۱۳۹۵، سایت بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران

میلیارد ریال تسهیلات (به تعداد ۳/۶ میلیون فقره) از سوی سیستم بانکی به بخش‌های مختلف اقتصادی پرداخت شده است که نسبت به دوره مشابه سال قبل ۴۵/۴ درصد افزایش داشته است. با این وجود به علت عدم دسترسی به آمارهای تفکیک شده از میزان تسهیلات پرداختی جدید و میزان تسهیلات تعدید شده، امکان قضاوت در مورد افزایش یا کاهش توان تسهیلات‌دهی بانک‌ها وجود ندارد. تسهیلات پرداخت شده در قالب تأمین سرمایه در گردش و خرید کالای شخصی به ترتیب با سهم ۶۵/۶ و ۱۰/۰ درصد بیشترین سهم از ارزش تسهیلات پرداخت شده را به خود اختصاص داده‌اند. از سوی دیگر تسهیلات پرداخت شده به بخش‌های خدمات و صنعت و معدن به ترتیب ۴۱/۳ و ۲۸/۰ درصد از ارزش کل تسهیلات را تشکیل داده‌اند که بالاترین سهم در بین همه بخش‌ها محسوب می‌شود.

مانده تسهیلات پرداخت شده توسط سیستم بانکی در انتهای نیمه نخست سال ۱۳۹۵ نسبت به زمان مشابه سال قبل حدود ۲۵/۳ درصد افزایش یافته است که بالاترین نرخ رشد نقطه به نقطه مانده تسهیلات در ۶ ماه ابتدای سال می‌باشد. این امر تا حدودی به رشد قابل توجه مانده تسهیلات در شهریور ماه باز می‌گردد. از سوی دیگر مانده سپرده‌ها و مانده سپرده‌ها پس از کسر سپرده قانونی در انتهای نیمه نخست سال ۱۳۹۵ نسبت به زمان مشابه سال قبل به ترتیب ۲۵/۲ و ۲۶/۶ درصد رشد کرده‌اند. بدین ترتیب نسبت تسهیلات به سپرده‌ها پس از کسر سپرده قانونی پس از طی یک روند کاهشی تا خرداد ۱۳۹۵ و رسیدن به رقم ۸۲/۱ درصد، مجدداً از تیر ماه شروع به افزایش کرده و در انتهای نیمه نخست سال به رقم ۸۵/۹ درصد رسیده است. آمارهای بانک مرکزی نشان می‌دهد که در نیمه نخست سال ۱۳۹۵ حدود ۲,۳۲۸/۸ هزار

۶. وضعیت مالی دولت

۶.۱ - عملکرد شش ماهه نخست سال ۱۳۹۵

ماهه نخست سال ۱۳۹۵ نیز مانند سال‌های اخیر روند افزایشی داشت، تغییر محسوسی در زمینه مالیات بر ارزش افزوده در این مجموعه به چشم می‌خورد. سهم مالیات بر ارزش افزوده که از سال ۱۳۹۳ به این سو به دلیل تمرکز دولت بر این پایه مالیاتی بسیار افزایش یافته بود، در شش ماهه نخست سال ۱۳۹۵ با کاهش ۵/۲ واحد درصدی نسبت به مدت مشابه سال ۱۳۹۴، به ۲۲/۲ درصد رسید. عدم افزایش نرخ مالیات بر ارزش افزوده در این سال عامل اصلی این کاهش سهم بوده است.

با وجود رشد قابل توجه درآمدهای مالیاتی، کاهش ۱۲/۳ درصدی درآمدهای نفتی دولت در نیمه نخست سال ۱۳۹۵ نسبت به مدت مشابه سال قبل باعث منفی‌تر شدن تراز بودجه شد و در مجموع در شش ماهه نخست سال ۱۳۹۵ کسری بودجه به بیش از دو برابر مدت مشابه سال قبل رسید. طبق ادعای برخی از رسانه‌ها، بخشی از کاهش شدید درآمدهای نفتی سال ۱۳۹۵ به استفاده پیش از موعد این درآمدها از سوی دولت در پایان سال ۱۳۹۴ مربوط می‌شود، به نحوی که دولت پیشاپیش بخشی از درآمدهای نفتی سال ۱۳۹۵ را در پایان سال ۱۳۹۴ از بانک مرکزی دریافت کرد و تسویه این مبالغ در ابتدای سال ۱۳۹۵ از محل عواید نفتی باعث افت شدید درآمدهای نفتی در اختیار دولت شد.

از سوی دیگر رشد ۵۳/۵ درصدی هزینه‌های عمرانی در شش ماهه نخست سال ۱۳۹۵ نسبت به مدت مشابه سال قبل فشار بیشتری را بر تراز بودجه وارد کرد، اگرچه همچنان این هزینه‌ها کمتر از نصف رقم مصوب بود. خالص واگذاری دارایی‌های مالی در شش ماهه نخست سال جاری حتی از درآمدهای نفتی دولت بیشتر شده است. به این ترتیب تقویت بازار بدهی نقش مؤثری در رشد مخارج عمرانی داشته و تا حدودی توانسته است کاهش درآمدهای نفتی را جبران کند. این روند، هم از محل افزایش تقاضا و هم از محل رشد تشکیل سرمایه می‌تواند به تقویت رشد اقتصادی کمک کند. نکته حایز اهمیت در این زمینه تکمیل طرح‌های ناتمام دارای توجیه اقتصادی قبلی به جای ایجاد طرح‌های جدید است. دلیل این امر این است که اگر مخارج عمرانی به تکمیل و اتمام طرح‌ها نینجامد، صرفاً منجر به تحریک تقاضا می‌شود و از آنجا که تولیدی به ازای این تقاضا ایجاد نمی‌شود، آثار سوء تورمی به دنبال خواهد داشت. جدول ۷ عملکرد مالی دولت را در شش ماهه نخست سال ۱۳۹۵ نشان می‌دهد.

جدول ۷ - وضعیت مالی دولت (هزار میلیارد ریال - درصد)

درصد تحقق شش ماهه نخست ۱۳۹۵ نسبت به رقم مصوب	رشد شش ماهه نخست ۱۳۹۵ به شش ماهه نخست ۱۳۹۴	رشد تابستان ۱۳۹۵ به تابستان ۱۳۹۴	تابستان ۱۳۹۵	بهار ۱۳۹۵	جمع درآمدها
۶۹/۴	۱۲/۱	۲۸/۳	۵۸۰/۹	۲۵۵/۵	جمع درآمدها
۸۱/۹	۲۹/۶	۲۹/۳	۲۴۸/۲	۱۸۴/۹	درآمدهای مالیاتی
۵۷/۳	۱۹/۷	۶۲/۴	۱۳۰/۲	۲۶/۳	سایر درآمدهای جاری
۶۴/۶	-۱۲/۳	۱۲/۴	۲۰۱/۵	۴۳/۶	درآمدهای نفتی
۷/۴	۴/۵	-۲۵/۱	۱/۰	۰/۷	سایر درآمدهای سرمایه‌ای
۷۹/۶	۲۶/۰	۳۹/۸	۶۸۵/۳	۴۱۵/۳	جمع هزینه‌ها
۸۷/۳	۲۶/۵	۴۸/۲	۵۸۲/۲	۳۶۸/۸	پرداخت‌های جاری
۴۵/۲	۵۳/۵	۵۲/۶	۱۳۰/۹	۱/۴	پرداخت‌های عمرانی
۱۴۸/۹	۱۰۶/۶	۱۷۷/۷	-۱۰۴/۴	-۱۵۹/۸	تراز بودجه

مأخذ: بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران، گزارش‌های گزیده آمارهای اقتصادی، بخش مالی و بودجه

۶.۲ - لایحه بودجه سال ۱۳۹۶

گرفته شده است. مقایسه این ارقام با میزان رشد ارقام بودجه‌ای در سال‌های قبل از رویکرد مثبت لایحه بودجه سال ۱۳۹۶ در کنترل اندازه دولت حکایت دارد، به ویژه این که انتظار می‌رود رشد اقتصادی در این سال مثبت باشد. جدول ۸ کلیات لایحه بودجه سال ۱۳۹۶ را نشان می‌دهد.

لایحه بودجه سال ۱۳۹۶ در موعده قانونی و در تاریخ ۱۴ آذر ۱۳۹۵ تقدیم مجلس شورای اسلامی شد. رشد ۱۰/۹ درصدی بودجه کل کشور و رشد ۱۰/۶ درصدی بودجه عمومی در این لایحه تقریباً برابر با تورم انتظاری در سال ۱۳۹۶ است و حقوق کارکنان دولت نیز معادل ۱۰ درصد در این لایحه افزایش یافته است. رشد منابع عمومی حتی از این کمتر بوده و معادل ۸/۷ درصد در نظر

جدول ۸ - کلیات لایحه بودجه سال ۱۳۹۶ (هزار میلیارد ریال - درصد)

رشد نسبت به قانون ۱۳۹۵	لایحه بودجه ۱۳۹۶	رشد نسبت به سقف دوم قانون بودجه ۱۳۹۴	رشد نسبت به سقف اول قانون بودجه ۱۳۹۴	قانون بودجه ۱۳۹۵	
۱۰/۹	۱۰,۸۴۹/۴	۱۵/۶	۱۷/۸	۹,۷۸۵/۵	بودجه کل کشور
۱۰/۶	۳,۷۱۱/۲	۲۲/۳	۳۰/۰	۳,۳۵۴/۹	بودجه عمومی
۸/۷	۳,۲۰۰/۰	۲۴/۶	۳۳/۸	۲,۹۴۳/۹	منابع عمومی
۲۴/۴	۵۱۱/۲	۷/۸	۷/۸	۴۱۱/۰	درآمدهای اختصاصی
۱۱/۰	۷,۵۶۵/۴	۱۳/۳	۱۳/۳	۶,۸۱۶/۹	بودجه شرکت‌های دولتی، بانک‌ها و مؤسسات انتفاعی وابسته به دولت

مأخذ: لایحه بودجه سال ۱۳۹۶ و قوانین بودجه سالانه کل کشور

و همچنین استفاده بیشتر از تسهیلات خارجی، رشد منفی ۳۲/۹ درصدی خالص واگذاری دارایی‌های مالی، عمدتاً به دلیل کاهش قابل توجه منابع حاصل از واگذاری شرکت‌های دولتی، مشاهده می‌شود. روند توقف خصوصی‌سازی یکی از نکات منفی این لایحه محسوب می‌شود. یکی دیگر از نکات منفی این لایحه تداوم سهم کوچک ۲۰ درصدی صندوق توسعه ملی از کل درآمدهای نفتی کشور همچون ۲ سال گذشته است. این وضعیت نقش صندوق توسعه ملی را در زمینه تشکیل سرمایه خصوصی و تحریک رشد اقتصادی تضعیف می‌کند. در نظر گرفتن ۳۵ هزار میلیارد ریال درآمد از طریق واگذاری طرح‌های عمرانی به بخش خصوصی نکته مبهم دیگری در لایحه بودجه سال ۱۳۹۶ محسوب می‌شود، چرا که دولت در سال‌های اخیر هیچ عملکردی در این زمینه نداشته و موفق به واگذاری هیچ کدام از این طرح‌ها نشده است. جدول ۹ وضعیت منابع و مصارف عمومی را در لایحه بودجه سال ۱۳۹۶ به تصویر می‌کشد.

در زیرمجموعه منابع عمومی، رشد درآمدهای جاری اندک بوده و جای آن را رشد چشمگیر درآمدهای نفتی پُر کرده است. افزایش برآورد قیمت نفت به حدود ۵۵ دلار، افزایش برآورد صادرات نفت به حدود ۲/۴ میلیون بشکه در روز و افزایش نرخ تسعیر دلار به ۳۳ هزار ریال، عوامل تأثیرگذار بر رشد ۴۹/۱ درصدی درآمدهای نفتی در لایحه بودجه ۱۳۹۶ نسبت به قانون بودجه ۱۳۹۵ محسوب می‌شوند. البته درآمدهای مالیاتی رشد معقول ۸/۶ درصدی را نسبت به قانون بودجه سال ۱۳۹۵ داشته و دلیل اصلی رشد اندک درآمدهای جاری، انقباض ۱۲/۵ درصدی سایر درآمدهای جاری بوده است. در واقع عملکرد ضعیف دولت در تحقق سایر درآمدهای جاری در شش ماهه نخست سال ۱۳۹۵ موجب تعدیل این درآمدها در بودجه سال ۱۳۹۶ شده است. در زمینه درآمدهای مالیاتی، تمرکز دولت بر مالیات بر درآمد بیشتر شده و این نوع مالیات رشد ۲۳/۸ درصدی را نسبت به قانون بودجه سال ۱۳۹۵ نشان می‌دهد. در زمینه واگذاری دارایی‌های مالی نیز با وجود رویکرد رو به رشد تکیه دولت بر اوراق مالی اسلامی

جدول ۹ - زیربخش‌های منابع و مصارف عمومی در لایحه بودجه ۱۳۹۶ (هزار میلیارد ریال - درصد)

رشد نسبت به برآورد عملکرد سال ۱۳۹۵*	رشد نسبت به قانون بودجه ۱۳۹۵	لایحه بودجه ۱۳۹۶	مصارف	رشد نسبت به برآورد عملکرد سال ۱۳۹۵*	رشد نسبت به قانون بودجه ۱۳۹۵	لایحه بودجه ۱۳۹۶	منابع
			درآمدهای جاری	۳۷/۹	۱/۴	۱,۵۹۵/۹	
۲۶/۷	۱۰/۶	۲,۳۶۳/۷	هزینه‌های جاری	۳۲/۶	۸/۶	۱,۱۲۷/۳	مالیاتی
				۵۲/۶	-۱۲/۵	۴۶۸/۵	سایر درآمدهای جاری
				۸/۳	۳۶/۲	-۷۶۷/۹	تراز عملیاتی
			واگذاری دارایی‌های سرمایه‌ای	۱۳۹/۸	۴۶/۹	۱,۱۶۱/۴	واگذاری دارایی‌های سرمایه‌ای
			تملك دارایی‌های سرمایه‌ای	۱۳۱/۰	۴۹/۱	۱,۱۱۰/۹	حاصل از نفت و فرآورده‌های نفتی
۱۴۱/۵	۹/۱	۶۲۷/۱		۳۶۴/۷	-/۰	۱۵/۵	حاصل از فروش و واگذاری اموال
				-	۱۶/۷	۳۵/۰	حاصل از واگذاری طرح‌های عمرانی
			تملك دارایی‌های مالی	۱۳۷/۸	۱۴۷/۷	۵۲۴/۳	خالص واگذاری دارایی‌های سرمایه‌ای
۹۵۵/۵	-۹/۷	۲۰۹/۲		-۱۷/۷	-۲۳/۶	۴۴۲/۷	واگذاری دارایی‌های مالی
				-۵۴/۹	-۳۲/۹	۲۳۳/۶	خالص واگذاری دارایی‌های مالی

* ارقام عملکرد سال ۱۳۹۵ بر اساس درصد تحقق عملکرد شش ماهه دولت نسبت به بودجه مصوب، برای کل سال برآورد شده‌اند. مأخذ: بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران، گزارش‌های گزیده آمارهای اقتصادی، بخش مالی و بودجه؛ و لایحه بودجه سال ۱۳۹۶ کل کشور

۷. بازار سرمایه

این شاخص در انتهای این فصل به ۸۰,۱۲۲ واحد رسید که ۳,۶۷۲ واحد در مقایسه با انتهای تابستان بیشتر است. ارزش معاملات "سهام و حق تقدم" نیز در آذر ماه به ۳۳/۷ هزار میلیارد ریال افت کرد که کمترین مقدار ماهانه از ابتدای امسال بوده است.

روند صعودی شاخص کل بورس اوراق بهادار تهران که از ابتدای نیمه دوم امسال شروع شده بود، پس از نوسانات نسبتاً شدید و غالباً رو به پایین در هفته‌های دوم و سوم آبان ماه، مجدداً ادامه یافت و در ۱۷ آذر به بیشترین مقدار خود در پاییز یعنی ۸۱,۳۴۲ رسید. با این حال چنانکه در نمودار ۷ مشاهده می‌شود،

گزارش فصلی تحولات اقتصاد ایران | شماره ۵ | دی ۱۳۹۵

تهیه شده در مدیریت تحقیقات اقتصادی بانک خاورمیانه
توسط فرشید اسلامبولچی، آرن آقاییگی، حسین سلطان آبادی و محمد کوثری

صفحه آرایی: حنا نیا زمند

ساختمان ادارات مرکزی بانک خاورمیانه

تهران، خیابان احمد قصیر (بخارست)، نبش خیابان پنجم
تلفن: ۴۲۱۷۸۰۰۰ فکس: ۸۸۷۰۱۰۹۵
کدپستی: ۱۵۱۳۶۴۵۷۱۷ صندوق پستی: ۴۴۴۵-۱۵۸۷۵
www.middleeastbank.ir info@middleeastbank.ir